

A SZOCIALISTA REALIZMUS HARCOSA: ZSDÁNOV

Néhány héttel ezelőtt múlt el egy éve, hogy meghalt Andrej Alexandrovics Zsdánov, a Bolsevik Párt egyik legkiválóbb vezérégyénisége, a szovjet állam irányító és építő ideológusa.

Zsdánov igen széleskörű munkálkodást végzett. Minden poszton, bárhová állította is pártja, fáradhatatlanul építette és védelmezte a szocializmus ügyét. A „tudományos előrelátáson alapuló” lenini-sztálini irányelvet rendíthetetlenül képviselte. Hatalmas konstruktív erő, ideológiai világlátás és tisztaság, a felmerülő problémák alapos elemzése és félreérthetetlen kifejezési mód jellemezte gyakorlati és elméleti tevékenységét egyaránt. A haladó elveket, a szocialista szempontokat ezzel a felkészültséggel és vaskövetkezetességgel alkalmazta a tudomány, az irodalom, a művészet mai kérdéseire is.

A művészet és filozófia kérdéseiről c. kötete (Szikra kiadás, Budapest, 1949.) Zsdánov átütő erejű kritikai munkálkodásából ad szemelvényeket. A kötet öt különböző alkalmakkor elhangzott beszédet tartalmazza, *G. F. Alexandrov* filozófiatörténetének bírálatát, a szovjet zenei szakemberek tanácskozásán elhangzott két felszólalását, valamint két irodalmi témájú kritikai s iránytszabó előadását foglalja magában.

Igen jelentős az a bírálat, amelyet Zsdánov egy szovjet filozófiai író, *G. F. Alexandrov* „A nyugateurópai filozófia története” c. könyvéhez fűzött. Igen jelentős vállalkozás volt Alexandrové, mert ezen a téren az első marxista tankönyvet írta meg. A szovjet kultúrélet ezért szentelt nagy figyelmet ennek a témának, amikor 1947-ben megrendezte azt a vitát, amelyen Zsdánov felszólalásában megállapította Alexandrov könyvének hiányosságait s felvázolta a mai szovjet „filozófiai front” helyzetét.

Igen lényegesnek tartjuk azt a két, 1948-ban elhangzott beszédet, amelyeket Zsdánov a szovjet zenei szakemberek értekezletein mondott.

Zenei körökön kívül is világszerte feltűnést keltett az a bírálat, amelyben 1948 februárjában részesítette a Bolsevik Párt a szovjet zeneéletet és a Szovjetunió mai komponistáit. Zsdánov ennek a bírálatnak egyik irányítója volt. Felszólalásában megállapította, hogy a mai szovjet zeneélet néhány kimagasló egyénisége elkanyarodott s kiegyensúlyozott, gyönyörködtető, klasszikus és népi elemekre építő zenealkotás útjától s a raffinált, elvont, öncélú zenei formalizmus hinárijába sodródtak. A nagyszabású vitasorozatot egy szovjet operának, *Muradeli* „Nagy barátság” c. művének bemutatása aktualizálta. Zsdánov alapos bírálatban részesítette a Muradeli-opera fogya-

tékosságait, de ugyanakkor megállapította azt is, hogy az a szűk-körü csoport, amelyik a Szovjet Zeneszerzők Szövetségét s következőképp a mai szovjet zeneéletet irányítja (*Sosztakovics, Prokofjev, Mjaszkovszkij, Hacsaturján, Popov, Sebalin, Kabalevszkij*) szintén a formalizmus felé sodródott. Rámutatott arra, hogy a formalizmus a fejlődés útjával ellentétes, mert „aláassa a valódi zene alapelveit és torzszülött, hamis, formalista élményekkel átszőtt, a népi tömegek számára idegen, egyesek és kiválasztott tízek, az „elit” érdeklődésére számíthatnak.“ (65. old.) Visszatérés az orosz zenei klasszicizmushoz, ez a megoldás. *Glinka, Csajkovszkij, Rimszkij-Korszakov, Musszorgszkij* legyenek a példák, de mindenekeelőtt vissza kell térni a néphez és a népzenehez, hisz „*a zenét a nép alkotja. Mi, művészek, csak rendszerezzük azt*“ — idézi Glinkát Zsdánov. (66. old.)

Szükséges volt Zsdánov bírálatának magyar nyelvű kiadása, de méginkább szükséges, hogy a magyar zenei szakemberek is ismerjék meg ezeket az elveket. A magyar zenei körökben igen nagy homály és tájékozatlanság uralkodik a Bolsevik Párt zenebírálatával kapcsolatban. Sokan egyáltalán nem is ismerik, egyesek pedig túlbuzgóságukban és tájékozatlanságukban a felsorolt és a bírálattal illetett zeneszerzőket mint „*indexre tett komponistákat*“ emlegetik, akiknek műveit nem is szabad játszani! Minderről szó sincs. A valóság az, hogy a Bolsevik Párt a mai szovjet komponistákat — éppen, mert sokra becsüli őket — a helyes zenealkotás szempontjaira figyelmeztette. S hogy a bírálat és a figyelmeztetés mennyire nem volt alaptalan, mutatta *M. Csulaki* szovjet zeneszerző hazánkban ez év márciusában többfelé tartott előadása, amelyben arról a fejlődésről számolt be, amely a tavalyi bírálat óta bekövetkezett az orosz zenei életben.

Zsdánov két további beszéde, amelyet még a kötetben találunk, az irodalom problémájával foglalkozik. 1934-ben a Szovjet Írók Szövetségének kongresszusán mondott beszédében fejtette ki, hogy a kapitalista irodalom pesszimizmusa és egyéb jellegzetességei reménytelen zsákutcát jelentenek. A korszerű irodalomesztétikai mintaképet, a szocialista realizmust így fogalmazta meg: „*a művészi alkotások valóságosságának és történelmi konkrétságának összhangban kell lennie a dolgozó embereknek a szocializmus szellemében való átalakításával és nevelésével. A szépirodalomnak és az irodalmi kritikának ezt a módszerét nevezzük mi szocialista realizmusnak.*“ (91. old.) Ugyanebben a beszédében állapította meg, hogy a szovjet irodalom s egyáltalán a szocialista irodalom nem lehet politikailag közömbös irodalom. „*A mi szovjet irodalmunk nem fél a tendenciózusság vádjától. Igen, a szovjet irodalom tendenciózus, mert az osztályharcok korszakában nincs és nem is lehet nem-osztályirodalom!*“ (91. old.)

A kötetben megtaláljuk azt a kritikát is, amelyet Zsdánov 1946-ban a Szovjetunió két nagy irodalmi folyóiratáról, a *Csillag*-ról (*Zvvezda*) és a *Leningrád*-ról mondott.

Egy folyóirat mozgékonyasága, gyakori megjelenése folytán hívebben kell, hogy tükrözze egy nép és társadalom irodalmi és kulturális életének zajlását, mint pl. egy-egy könyv. Ez a szempont

tette szükségessé, hogy Zsdánov alapos bírálat tárgyává tegye e két legkiemelkedőbb szovjet irodalmi folyóiratot. Precíz lényeglátással és hatálmás, átütő kritikai erővel fedte fel a folyóiratok tévedéseit és hiányosságait szellemes beszédében. Bírálatát elsősorban azok felé az írók felé irányozta, akik a folyóiratokhoz befurakodva olyan műveket, cikkeket tettek közzé, amelyek nincsenek összhangban a haladó szocialista irodalmi felfogással. Félreérthetetlenül megállapítja: „*a mi irodalmunk nem magánvállalkozás, amely arra szolgál, hogy kielégítse az irodalmi piac különböző ízléseit. Mi egyáltalán nem vagyunk kötelesek helyet adni irodalmunkban azoknak az ízléseknek és erkölcsöknek, amelyeknek semmi közük sincs a szovjet emberek tulajdonságaihoz és erkölcséhez.*“ (109. old.)

Zsdánov kötetének legnagyobb tanulsága, hogy kiviláglik belőle: a Bolsevik Párt nem hagyja magára a filozófia, a zene, az irodalom embereit, hanem építő bírálataival irányítólag hat a művészet, a kultúra alakulására. A szocialista társadalomban a kultúra nem lehet „csöndes szigetecske, vagy a haretértől messze eső tábor“ — hanem a szocialista közösség, a társadalom, a nép szerves velejárója és tartozéka kell, hogy legyen. A jelen valóságához, a jövő optimizmusához, a társadalomhoz, a néphez tartozó művészet és tudomány jelent csak igazi szocialista kultúrát. S ezt a kultúra és nép közötti szerves kapcsolatot félreérthetetlenül megfogalmazta Zsdánov életműve: „*aki nem tud lépést tartani a néppel, aki nem tudja kielégíteni a nép megnövekedett igényeit — annak az ideje lejárt!*“

KIRÁLY JÓZSEF

VILÁGIFJÚSÁG

Töretlen békevágó, s nagy harcos ököl!
ez mind te vagy, te, boldog ifjúság,
ki a világot új formába öntöd,
legyen bár Kína vagy Dunavölgy hazád.

Milliók szeme csügg most munkádon itt,
s Budapestre néz a világ szeme,
és Olaszthonban, de Marseille-ban is már
felzúg a munkások hadserege.

S mint áradó folyam nő Viet-Namban
a szabadságszomj, mely földrengető
hullamba tornyosul, s elönti a gazt,
mely a „Marshall-tervből“ bújik elő.

Te vagy a béke legigazibb arca
boldog Ifjúság, te harcos ököl!
Vidám dalod erős bástya a népnek,
mert közös forrásból tör egyre föl.

LÓDI FERENC